

CIVILNO DRUŠTVO

Gojko Bežovan

Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2004.,
317 str.

Kada se objavi knjiga koja je rezultat desetogodišnjih istraživanja problema razvoja civilnog društva u Hrvatskoj u situaciji u kojoj se već dulje vrijeme može zamijetiti nedostatak obuhvatnijih rasprava koje doprinose razvoju civilnog društva, tada se doista radi o događaju. Ovaj bi događaj, nadam se, mogao doprinijeti tome da civilno društvo i kod nas postane važnom temom. Na žalost, ovo (u svijetu) vrlo konkurentno istraživačko područje u suvremenim društvenim znanostima u nas ne zauzima dovoljno (istraživačkog) prostora, niti dobiva dovoljno poticaja od kreatora javnih (znanstvenih) politika da takvim i postane. Može li se, dakle, smatrati da oni od civilnog društva niti ne očekuju odgovore na probleme razvoja?

Bilo kako bilo, ova knjiga aspirira zadovoljiti različit čitateljski krug i u tome u velikoj mjeri i uspijeva. Uz predgovor čine ju dva osnovna dijela: Civilno društvo (kraći) i Civilno društvo u Hrvatskoj (opsežniji dio). Široj čitalačkoj publici ili studentima mlađih godina studija rekli bismo da prvi dio predstavlja teorijski, a drugi empirijski dio.

U prvom knjige dijelu autor pokušava definirati civilno društvo i povezati ga s bliskim mu i/ili komplementarnim fenomenima (primjerice, politika trećeg puta, dobra vladavina, globalizacija, zakladništvo, itd.). Ovaj dio svjedoči o autorovom dobrom poznavanju značenja, tema i suvremenih problema civilnog društva i fokalnih točki recentne literature. Uz to, autorove napomene, koje prate tekst, daju naslutiti i onome tko ne poznaje istraživačke, stručne

i javne aktivnosti Gojka Bežovana da se radi o autoru koji je aktivan, informiran, poznaje probleme o kojima govori na teorijskoj razini, ali i sam djeluje u civilnom društvu, ne svodeći svoju aktivnost na teoriju i istraživanje koji ostaju društveno neangažirani. U ovoj bi knjizi u kontekstu naše društvene stvarnosti mnogima mogla posebno zanimljiva biti poglavlja o socijalnom kapitalu i amoralnom familizmu. Ipak, valja istaći da će se u ovome dijelu knjige potkovani čitatelj, dakle onaj kojemu problemi civilnoga društva nisu nepoznanica, lako snaći, prepoznati njezin meta-tekst, a bit će mu zanimljivo i prepoznati inicijative o kojima autor samo implicite govori. Čitatelju koji se tek upoznaje s problemima civilnoga društva, moglo bi se učiniti da neka poglavlja nemaju čvrstih međusobnih veza.

Prvi dio knjige uvjetno se može shvatiti i kao uvod u ono zbog čega je ova knjiga iznimno važna, te bi trebala postati obveznom literaturom za svakoga tko o civilnom društvu želi biti više nego tek pismen. Dakle, projekt Indeks civilnog društva u Hrvatskoj, čiji se rezultati prikazuju u ovoj knjizi, prvo je sustavno istraživanje civilnog društva u našoj zemlji. Njegovi podaci osobito su vrijedni kada se promatraju u kontekstu velikog istraživačkog pilot projekta CIVICUS-a (World Alliance for Civic Participation) koji se provodio u 25 zemalja svijeta. Upravo je komparativna perspektiva ta koja nam tako često nedostaje da bismo doista mogli procijeniti svoje snage, slabosti, šanse i mogućnosti, te odrediti područja razvoja civilnog društva na kojima je potrebno raditi, i zato je ovo istraživanje od iznimne važnosti.

Slijedeći standardiziranu metodologiju spomenutoga projekta, u procjeni civilnog društva koristio se CIVICUS-ov dijament, čiji je danas nezaobilazni analitički okvir razvio Helmuth Anheier s ugledne London School of Economics. Dijament složenost

civilnog društva raščlanjuje u 4 dimenzije: strukturu (koliko je veliko i aktivno civilno društvo te s kakvim resursima raspolaže); prostor (kakav je zakonski, politički i kulturni okvir u kojem civilno društvo djeluje); vrednote (koje vrednote i norme civilno društvo predstavlja i promiče); i utjecaj (doprinos civilnog društva u rješavanju posebnih socijalnih, ekonomskih i političkih problema).

Vjerujem da čitanje ovog dijela knjige može tek naznačiti veličinu istraživačkog posla s kojim su se susreli autor i njegov tim, a samo oni koji su radili slične poslove znaju što u našoj (nepodupirućoj kulturi) znači od ispitanika (poštanskom anketom) dobiti tražene podatke, koristiti domaće statističke podatke koji nerijetko nisu usklađeni s propisanom metodologijom ili ne objavljuju vrst podataka relevantnih za ovo istraživanje, pretraživati niz sivih, slabo dostupnih dokumenta kako bi se u njima pronašli željeni podatci. Dakle, rezultati istraživanja kazuju da je civilno društvo "osrednje zdravo" što se tiče njegove strukture i utjecaja. Vrijednosti i norme koje predstavlja i promiče civilno društvo pozitivnije su i imaju najveću vrijednost u odnosu na druge komponente. Prostor, tj. zakonski, politički i socio-kulturni okvir u kojem civilno društvo djeluje sasvim je negativno određen. (Istraživanje je provedeno u travnju i svibnju 2001. godine).

U zaključku knjige autor ističe da je mentalitet amoralnog familizma ključna prepreka ukorjenjivanju civilnog društva u Hrvatskoj (da li samo tome?), te identificira četiri područja, pitanja razvoja civilnog društva koja bi mogla pridonijeti njegovu prevladavanju. Ključna su pitanja: kako povećati civilnu zauzetost građana i promovirati ju u građansku vrlinu? Kako u medijima i javnosti civilno društvo može zauzeti pozornost? Kako povećati suradnju i partnerstvo države, gospodarstva i civilnog društva, razviti socijalnu dinamiku

i povećati socijalnu koheziju kao osnovu potrebnog optimizma. Konačno, pita se, kakvi su resursi i mobilizacijski potencijali kojima za tu svrhu raspolaže hrvatsko civilno društvo, te što možemo naučiti iz dosadašnjih postignuća različitih organizacija civilnog društva.

Gojko Bežovan i njegov tim (Siniša Zrinščak i Marina Vugec) nastavili su istraživanje koje je prvi put provedeno 2001. godine i koje prikazuju u ovoj knjizi novim istraživanjem (istraživanje provedeno u proljeće 2004.), čiji će rezultati, za nadati se je, ponuditi moguće odgovore na prethodno postavljena pitanja. Kao zanimljivu koincidenciju i dodatnu motivaciju za buduće čitatelje ove knjige valja spomenuti da su nedavno (29. i 30. travnja 2005. godine) javnosti predstavili nacrt izvješća koje iznosi nove rezultate za Hrvatsku. Dok čekamo na objavljivanje novih rezultata, valja nam pomno proučiti ove u kojima se govori u knjizi *Civilno društvo*, kako bismo znali identificirati pomake i zapreke u razvoju civilnoga društva u Hrvatskoj.

Jasminka Ledić

HRVATSKO DRUŠTVO I INTEGRACIJSKI PROCESI

Antun Šundalić

Osijek: Matica hrvatska, Ogranak Osijek i Grafika, 2004., 159 str.

Autor knjige koju želimo prikazati intelektualnoj javnosti živi i radi u Osijeku. Sociolog je po struci, a taj predmet predaje kao izvanredni profesor na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Fokus njegovog istraživačkog interesa u ovoj knjizi je problem razvoja hr-